

Τὰ Φῶτα ΣΤΗ ΘΡΑΚΗ

Πάντα τέτοια εποχή στρέφεται ἡ θύμησή μου στὴ Θράκη. Εἶναι ἡ χώρα ποὺ μᾶς γαλούχησε στὴ μικρὴ ἡλικία μας καὶ γι' αὐτὸ οἱ ἀναμνήσεις μας εἶναι ζωηρὲς ἀπὸ τὶς ἡμέρας αὐτές, ποὺ τὶς ζήσαμε μὲ τόση χαρὰ παιδική, μὲ τόση χριστιανικὴ κατάνυξι καὶ ἀγάπη μέσα στὴ χώρα τούτη, ποὺ τώρα δὲν ἀκούγεται οὔτε ἡ ἑλληνικὴ φωνή, οὔτε ἡ και-

πάντα τῆς ἐκκλησίας, οὔτε οἱ χριστιανικὲς τελετές γίνονται μὲ τόσο θόρυβο καὶ βοή. Τὰ Φῶτα ἔπεφτε πάντα πολὺ κρύο καὶ πολὺ χιόνι. Οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ ζῶα πάλευαν νὰ σταθοῦν πάνω στὴ χιονισμένη γῆ. Ἀγῶνας ζωῆς, μὰ εὐχάριστος. Τέτοιες μέρες οἱ πάγοι ἦταν ζωντανοί. Πατούσες ἐλεύθερα; Θὰ γλιστρούσε γιὰ νὰ βρεθῆς δὲν ἔξερο ποῦ, μὲ τὸ παγίδι σπασμένο, μὲ τὸ χέρι χτυπημένο καὶ τὸ κεφάλι τρύπιο. Ἔπρεπε νὰ περπατῆς προφυλαχτικά. Ἔπρεπε νὰ φορῆς λάστιχα τῆς Ρωσσίας καὶ νάχης καρφιά στὰ παπούτσια σου, ἀλλιῶς κινδύνευες νὰ τσακιστῆς.

Τὰ παιδιά τέτοιαν ἐποχὴ παγοδρομοῦσαν, δχι βέβαια μὲ παγοπέδιλα, μὰ μὲ τὰ «κατίκια» τους, ὅπως ἔλεγαν τὰ ἔλκηθρά τους τὰ μικρά, ποὺ μόνον τους σκάρωναν μὲ σανίδα γιὰ νὰ κάθωνται πάνω καὶ ν' ἀφίνωνται πάνω στὸν πάγο νὰ γλιστροῦν στὴν κατηφοριὰ. Θυμοῦμαι πὼς στὴ συνοικία μας εἶχαμε τὸν καλύτερο παγοδρόμο σὲ μιὰ μεγάλη κατηφοριὰ, ποὺ κατέβαινε ὡς πενήντα μέτρα καὶ πάνω στὴ ρεματιά — τὸ χεῖμαρρο — ποὺ χάριζε τὴ συνοικία μας ἀπὸ τὴ συνοικία τῆς Μητροπόλεως. Μετὰ τὸ σχολεῖο ὄλα τὰ παιδιά, μικρά-μεγάλα, γλιστροῦσαν στὸν παγωμένο αὐτὸ δρόμο καὶ κατέβαιναν ὡς τὸν ποταμὸ κάτω ποὺ τὸν χειμῶνα πότε ἔτρεχε καὶ πότε πάγωνε. Ἐκεῖ ἀνέτριπα παιδιά ἀγωνιζόντανε νὰ ἐπιδείξουν τὴν ἰκανότητά τους καὶ νὰ ἱκανοποιήσουν τὴ μανία τοῦ γλιστροῦματος. Ὅταν ὁ ἥλιος ἔπεφτε καὶ σουρούπωνε, τότε πιά ἔπασσε τὸ παγιδιὸ αὐτὸ μὲ τὰ καθημερινὰ θύματά του — παιδιά λαβωμένα.

Ἀπὸ τὰ Χριστούγεννα ἀρχίζε τὸ μεγάλο χιόνι καὶ ὄλας τὶς μέρες χιόνιζε χιόνι πάνω στὸ χιόνι. Οἱ θερμάστρες καὶ τὰ τζάκια ἔκαιγαν σὲ φτωχικά καὶ πλούσια σπίτια. Δίχως φωτιά πὼς νὰ ξευχήσης; Πάγωνε μέσα στὸ δωμάτιο τὸ νερὸ στὸ ποτήρι, τὸ νερὸ στὸ νιπτήρα, στὸ βραζιῆ, στὴ βρύση. Τότε ἔθλεπες μὲ φωτιά νὰ θερμαίνωνται τὴ βρύση νὰ χύσῃ τὸ νερὸ τῆς, τὸ μπουκάλι νὰ λυῶσῃ, νὰ στάμνα νὰ ξεπαγώσῃ. Γιὰ νὰ πλυθῆς τὸ πρωὶ χρειάζοντανε φωτιά πρῶτα. Μόνον τὰ πηγάδια ἀχνίζαν, σὰν ἀνοιγες τὸ καπάκι τους. Ἐκεῖνα εἶχαν τὴ φυσικὴ τους ζεστασιά κι' ἀνέθγαζες ἕναν κουθᾶ νερό, θαρρεῖς καὶ ἦταν βραστό καὶ σ' αὐτὸ μπορούσες νὰ βουτήξῃς τὰ χέρια σου καὶ νὰ νύψῃς τὸ πρόσωπό σου. Παιδί δὲ θυμῶσαι τὸν χειμῶνα νὰ μὴν ἔχω τὰ χέρια μου σκασμένα ἀπὸ τὸ πολὺ κρύο. Τὸ κρύο νερὸ γαλούσε τὴν ἐπιδερμίδα, τὴν ἔσκαζε, τὴ μάτωνε.

Ὁ ὕπνος ἦταν μαρτυρικός πρὶν ἀρχίσῃ. Πὼς νὰ βγάλης τὰ ζεστά ρούχα σου γιὰ νὰ κοιμηθῆς καὶ νὰ πλυθῆς, ποὺ ἔξω ὁ βορρᾶς φυσοῦσε λυσσασμένος καὶ παγωμένος; Τὰ χιόνια σκέπαζαν τὰ πάντα. Οἱ πάγοι κρέμονταν ἀπὸ τὰ κεραμίδια κρυσταλλωμένοι σὲ σχήματα περίεργα. Τότε τὰ παιδιά ἐπιδίδονταν νὰ στήνουν ἀρκοῦδες μὲ χιόνια καὶ ἀνθρωπάκια. Μέσα στοὺς δρόμους, στὶς πλατειοῦδες σημάτιζαν ἕναν ἄνθρωπο, τοῦβάζαν μάτια μὲ κάρθουνο, τοῦβάζαν ἕνα στόμα καρβουνένιο, τοῦβάζαν στὸ χέρι ἕνα ξύλο καὶ τὸν ὀνόμαζαν χιονάνθρωπο. Πολλὰ παιδάκια ἔκαιναν καλλιτεχνήματα. Ἔτσι καὶ τὸ χιόνι καὶ οἱ πάγοι ἦταν εὐχάριστα γιὰ τὰ παιδιά τὶς μέρες αὐτές, ποὺ εἶχαν διακόπες δώδεκα μερῶν. Τὰ βιβλία τὰ κρεμοῦσαν στὸ τοιγάγι. Οὔτε διάβάζαν, οὔτε ἔγραφαν. Ἐθγαζαν τὸ ἄγχι τους γιὰ τοὺς πολλοὺς κόπους τοῦ σθινοπάρου, ποὺ μάβαιναν τότε γράμματα πολλά.

Μὲ μεγάλη ἀγωνία πρόσμεναν τὶς γιορτές. Ὅσο πλησίαζαν οἱ μέρες τόσο ἡ προσδοκία αὐτὴ ἔκαινε τὰ παιδιά ν' ἀγωνιοῦν. Σὰν ἀρχίζαν πάλι ἀπὸ τὴν παραμονὴ τῶν Χριστουγέννων μιὰ μελαγχολία ἔπιανε τὰ παιδιά, ποὺ λογάριάζαν τὸ τέλος τῶν ἑορτῶν καὶ τ' ἀνοιγμα τοῦ σχολείου. Ὅταν τελείωναν οἱ μέρες, ὅπως τὸ φυτῆλι ἢ τὸ

λάδι στὴν καντήλα, ἔτσι τελείωνε κι' ἡ ψυχὴ μας, λογάριάζοντας τὶς ὥρες, τὰ λεφτά, ποὺ θὰ χτυποῦσε πάλι ἡ καιμπάνα νὰ πάμε στὸ σχολεῖο τὴν ἄλλη μέρα ἀπὸ τ' Ἄη-Γιάννη. Τὶ μέρα θλιθεοῖ, τί μέρα πικρὴ! Ἔπειτα πάλι θὰ συνηθίζαμε στὴ δουλειά.

Ὁ πατέρας μου ἦταν παπᾶς καὶ μεῖς, τ' ἀδέρφια μου κι' ἐγώ, εἶχαμε κι' ἄλλα καθήκοντα. Ἔπρεπε ὄλας τὶς γιορτές νὰ βοηθοῦμε τὸν πατέρα μας στὰ διαβάσματά του. Ἔτσι τὰ Χριστούγεννα ξυπνοῦσαμε νύχτα βαθεῖα μὲ τὸ χτύπημα τῆς γλυκειᾶς καιμπάνας, τὸν ἀκολουθοῦσαμε καὶ διαβάζαμε μαζί του στὴν ἐκκλησιὰ τὸν Ὅρθρο, ὡς ὅτου νὰ μαζεθῆ ὁ κόσμος, νάρθουν οἱ ψαλτάδες καὶ νὰ πλημμυρίσῃ ἡ ἐκκλησιὰ. Τότε ἤχοῦσε ἀγγελικά ἡ ἐκκλησιὰ μας μὲ τὶς παιδικὲς κρυστάλλινες φωνές μας. Ψέλναμε γλυκά τὰ τροπάρια καὶ στὸ τέλος τὸ τροπάρι τῶν Χριστουγέννων. Βοηθοῦσαμε τὸ μεγάλο μας ἀδελφὸ καὶ πρωτοψάλτη ψάλλοντας τὸ «Τὶ θεαυμάζεις Μαριὰμ» καὶ τὶς καταβασίες «Χριστὸς γεννᾶται δοξασατε» κι' ὄλα τὰ τροπάρια καὶ τὸ Χερουβικό καὶ τὸ «Μυστήριον ξένον ὄρω καὶ παράδοξον».

Ἔτσι ὁ πατέρας μου ἀπὸ τὰ τυχερά του μᾶς φιλοδωροῦσε ἀπὸ ἕνα μικρὸ ποσὸ γιὰ ἔξοδα τῶν Χριστουγέννων. Ἔτσι μᾶς βλογοῦσε μὲ τὴν χαρὰ τῆς ψυχῆς του καὶ βλογιμένοι προκόβαμε στὰ γράμματα καὶ στὴν ψαλτική. Ὅλα τὰ ἔξεραμε ἀπόξω καὶ δὲ γάναμε πουθενά τὸν ἦχο ἢ τὸ ἴσο. Ἔτσι τὴν ἄλλη μέρα ἡμερώματα κι' ἀνήμερα Χριστούγεννα τρώγαμε καὶ τὴ χοιρινὴ μπριζόλα ὕστερ' ἀπὸ νηστεία μακρὰ.

Ἔτσι καὶ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου, παγωμένοι ἀπὸ τὸ πολὺ κρύο, σουρῶθαμε, λέγαμε τὰ ὄραϊα κάλανδα, ψέλναμε στὴν ἐκκλησιὰ, κόβαμε στὴν πῆττα, γλεντοῦσαμε, παγοδρομοῦσαμε ὡς ποὺ νὰ ἔφταναν τὰ Φῶτα. Πέφταμε ἀπὸ νωρὶς νὰ κοιμηθοῦμε κάτω ἀπὸ ζεστά παπλωμάτα, γιὰ τὴ νύχτας κείνης τὸ μαρτύριο ἦταν πολὺ. Οἱ καιμπάνες χτυποῦσαν βαθεῖα νύχτα. Ἔπρεπε νὰ γίνῃ ὁ ἀγιασμός ὁ μικρός. Ἐπειτα ὁ πατέρας μου ντυνότανε πολὺ βαριά. Φοροῦσε τὴ γούνα του, τὸ τζουμπέ του, τυλίγονταν τὸ σάλι τοῦ, ἐφογγε τὸ καλιμαῦκι του νὰ μὴ τὸ πάρῃ ὁ ἀέρας καὶ φορῶντας τὰ μάλλινα χειρόκτια του, ἔεκινουσε γιὰ τὸ φατisma τῶν σπιτιῶν τῆς συνοικίας, ποὺ πρόσμεναν ὄλα μὲ τὰ ρῶτα ἀναμμένα νὰ μῆθ' ὁ παπᾶς νὰ τοὺς ἀγιάσῃ, νὰ ἀκορπίσῃ ἀγιασμό μὲ τὴ φωτιστήρα του ποὺ πάγωνε στὸ δρόμο ἀπὸ τὸ κρύο. Ἔνας ἀπὸ τ' ἀδέρφια μου βαστοῦσε τὸ μπακίρι μὲ τὸν ἀγιασμό, ὁ ἄλλος χτυποῦσε τὶς ξώπορες προτρέχοντας, γιὰ νὰ μᾶς ἀνοίξουν, κι' ὁ τρίτος ἕνα φανάρι ἀναμμένο νὰ μᾶς φέγγῃ. Τὸ περπάτημά μας ἦταν μαρτυρικό μέσα στοὺς πάγους, στὰ χιόνια, στὸν δυνατὸ βορρᾶ καὶ στὴ σκοτεινιά. Ὁ οὐρανὸς ἔχυνε τσουχτερὸ κρύο καὶ λίγο παρηγοριὰ ἀπὸ τ' ἀμέτρητα καντήλια του ποὺ πλημμυρίζαν τὸ μαῦρο στερέωμα. Μπαίνοντας σὲ κάθε σπίτι ξεφωνίζαμε τὸ «Ἐν Ἰορδάνῃ βαπτίζομένου σου Κύριε...» καὶ μέσα στὴ σιγαλιά τῆς νύχτας θαρρεῖς καὶ ἀγγελικά ἀλλήθινά κατέβαιναν κάτω στὴ γῆ

...αυθιμίονα τὸ βάφτισμα τὸν Χριστοῦ. Τὰ σκυλιά γὰρ ζῶντα, οἱ κοκκοὶ λαλοῦσαν καὶ μεῖς τελειώσαμε τὸ τροπάρι μαζί τους, παίρνοντας τὸ μεγάλο φιλοδώρημα τῶν σπιτιῶν ποὺ καλοπερνοῦσαν καὶ τὸ φτωγὸ μεταλίκι τῶν πεινασμένων. Γιατί καὶ τότε ὄψιχαν φτωχοὶ καὶ πεινασμένοι. Αὐτὸ ἔπρεπε νὰ γίνη σὲ διακόσια τοὐλάχιστον σίτια. Ἔνας μου ἀδελφὸς πρότρεχε μὲ τὸ φανάρι νὰ μᾶς φέγγη. Ἔτσι ἀνεβαίναμε δρόμους ἀλλόκοτους, σκάλες ψηλές, αὐλὲς μακρόσυρτες, Πατοῦσαμε πάγους καὶ χιόνια καὶ γλιστροῦσαμε ἐπικίνδυνα. Γι' αὐτὸ κάποτε κι' ὁ μακαρίτης ὁ πατέρας μου γλιστρᾶντας ἔπεσε, γύπησε βαριά καὶ διακόψαμε τὸ φῶτισμα γιὰ νὰ τὸν πᾶμε σίπι σακατευμένοι. Τί θλίψη... κλαίγαμε μαζί του παγωμένοι καὶ σκοτωμένοι ἀπὸ τὸ βαρὺ αὐτὸ χριστιανικὸ παπαδικὸ καθήκον τῆς νύχτας τῶν Φῶτων. Χρέος ποὺ ἂν τὸ παράθαινες καὶ στὸ πῶ φτωχόσπιτο μπορούσε ν' ἀκούση καὶ ὁ παπᾶς ὄνειδίσματα βαριά. Τὸ μπακίρι τοῦ σπιτιοῦ μας τοῦτο, ποὺ τὸ κρατήσαμε ἔλα τ' ἀδέρφοι μὲ τὴ σειρά, τῶν τῶρα στὴ βιβλιοθήκη μου πάνω νὰ μοῦ θυμίζη ἔλα τοῦτα ποὺ σὰς ἱστορῶ. Πολλὲς φορὲς εἶχε παγώσει καὶ τοῦτο μὲ τὴν ἁγιαστούρα μέσα καὶ εἶχε κρυσταλλώσει. Αὐτὸ εἶδε ἀμέτρητες φορὲς τὰ δῶρα μας νὰ γάνονται κάτω στὸν πάτο του καὶ νὰ μεγαλώνουν μέσα στὸ νερὸ, νὰ γίνονται τριδιπλά. Καὶ τὰ τυχερὰ μας αὐτὰ ἦταν εὐλογημένα. Μ' αὐτὰ ἀγοράζαμε παπούτσια χειμωνιάτικα ἢ τὰ βάζαμε στὸν κουμπάρῳ, γιὰ τὰ πασχαλινὰ μας ρούχα, ἂν ἡ μητέρα μας εἶχε προλάβει νὰ ὑφάνη τὸ σαγιάκι νὰ μᾶς ντύση χειμερινά.

Τις μέρες κείνες βγαίναν κι' οἱ καλικάντζαροι, ποὺ κινηγοῦσαν τοὺς ἀνθρώπους. Ἔτσι ἀποκτήσαμε ἕνα φόβο μεγάλο νὰ βγούμε τὴν νύχτα ἔξω, τὸ φόβο τῶν καλικάντζάρων ποὺ ἀνεβαίναν στὰ κεραμίδια, ἐμπαιναν ἀπὸ τὴν καμινάδα τῆς κουζίνας, κατέβαιναν στὸ τζάκι κι' ἔκαναν ζημιές. Μὲ τ' ἁγιασμα τῶν νερῶν γάνοντανε πιά καὶ ἡσυχάζε ὁ κόσμος. Τότε κάποτε βουδᾶθηκε γάνοντας τὴ φωνὴ

τὰ δημόθια. Ἄρπαξα τὸ τροπάρι τότε καὶ τόξεγα πέρα ταχτικά. Στὸν ἀποστόλο, ποὺ τὸν ἔλεγα καὶ μὲ πολλὰ τσακίματα, (ἐρη)νεύοντας καὶ τὸ νόημα τῆς φράσης ἐπὶ τὸ ἐκαί τ' ἐξέσπασα τὴν γῆρῳ ἢ ἡσυχάζε καὶ ψάλλωντες ἐξέγειρε τὴν καρδίαν ἡμῶν τῷ κυρίῳ, ποὺ ἔπαυσε δραματικὴ μορφή ἡ φωνὴ μου, ἔπαυσαν καὶ οἱ μαυροφῶρες γυναῖκες ποὺ εἶχαν νημεθύσει, μὲ τὰ κολυβά. Τότε λίγες γυναικὲς ἄβασα καὶ τρεῖς φορὲς ἄρχισα καὶ ἐπὶ τὸν ἀσπὸν ἀπὸ τὸν ἄσπρον, ὡς ποὺ ὁ πατέρας μου ἔπε μέσα σὲν εἶπε: Ὅπως ἀπὸ τὸ κράτος σου πάντοτε φιλανθρωποῦμαι..., ἀνοίξε τὴν ὄρακα πύλη καὶ παίρνοντας ἀπὸ τὸ στόμα μου τὴν ἀλλοβέννη ἀρχὴ μὲ ἔβαλε στὸ δρόμὸ τῶν θεοφύλων, ποὺ ἦσαν ἀπὸ μωρὸ, καὶ τὸν ἀποκαταστήσαν γυμνάσιον καὶ πάλι σκόλασα στὸ Ἄξιόν ἐστίν ὡς ἀληθῆς ὅπου τρεῖς φορὲς ἐπανέλαβα τὸ ἄξι, ἄξι, ἄξι, γιὰ νὰ ἐρῶ τὰ παρακάτω, ὡς ποὺ προφαινοῦμαι πάλι ὁ πατέρας μου μὲ συγκράτητος ἀπὸ τὸν καθήκον καὶ εἶπα τὸ ἄραίο μέλος τοῦ πατριαρχικοῦ ἔξι ο ν ἐστίν ἡ χρῆσις βίου ἀλλήλων εἶναι ἕνα κριματί μουικὸ μεγαλόρηπο.

Ἔτσι βαπτίσθηκα στὴ φωτιά τοῦ στασιδιοῦ. Ποιὸ ἄλλο παιδί θ' ἀπολοῦμοσε νάνεβῃ ἔτσι στὸ στασιδί, καὶ νὰ μὴν τοῦ κοπῆ ἡ φωνὴ στὸ λάρυγγα καὶ νὰ μὴν κολλήη ἡ γλῶσσα. Αὐτὸ ἦταν ἡ μεγάλη ἀρχή. Καὶ στὰ δεκατρία μου χρόνια, ποὺ ἄρχισε νὰ φυτρῶν γυνούδι στὰ μάγουλά μου, ἔγινε φάλτης ἀριστὸς στὸς Ἄγιοσσανταμάρτυρες, ποὺ ὅταν ἔφαλλα μ' ἔβλεπαν οἱ δόλιοι 40 μάρτυρες ἰσραὴλ μὲς ἀπὸ τὴν παγωμένη λίμνη τοῦ μαρτυρίου τους, καὶ ἐλογίζοντο ἕνα παιδί σὰν καὶ μέγα, ποὺ μὲ τὴ φωνούλα του τοὺς ἀνοίσε μελωδικά: «Ὁ γλεῖν ἡ πῆξις, ἀλλὰ γλυκὺς ὁ παραδείσος».

Ἔτσι σ' ἕνα χρόνο, δοσκαλεμένος νὰ ψελλῶ ἀπὸ τ' ἀναστασιματῆρι ἔλα ὅπως ἦταν γραμμένα ἀπὸς καὶ ἀνακρίματα, τὰ κερκάρια, τὸ φῶς Ἰαρόν, τὰ λειτουργικά καὶ τέλος πάντων, ἔκλινσα γιὰ τὴ μεγάλη μου ζηντεία. Ἐφῆσσα στὴ Φιλίππουπόλι, ὅπου τὰ λαμπρὰ Ζαρίφεια Διδασκαλία ἦσαν καὶ δασκάλοι, καὶ ἐκείνη ἀπολοῦντο γιὰ νὰ διδάξουν εὐ καὶ ἐκείνη ἐπὶ Ἑλληναίμου τὰ ἑλληνικά γράμματα, ποὺ τὰ φθόνησαν οἱ Βουλγάροι καὶ τὰ κακομελέτησαν κι' ἕνα πρωῖο ἀναποδογυρίζοντας ἀπὸ φανατισμὸ καὶ κακία βωμίου καὶ ἐπίσης ἑλληνικὲς ἐρήσαν τ' ἄγια στοῖς ἀσπλοῦντο καὶ πτεζάνοι σταυροῦ ποὺ προκινούν, γιὰ τ' ἑλληνικοί... Ἐκεῖ, ἀνεβαίνοντας στὸ στασιδί τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, ἔγινε φάλτης στὰ δεκατέσσερα μου χρόνια καὶ ψέλνοντας σπουδασὰ κι' ἔγινε δασκάλος μὲ δίπλωμα: Ὁ ἰδὸσκαλις σ τῆσι

Ἐκεῖ στὸ στασιδί-ποῦτο ψέλνοντας εἶδα νὰ δυναμῶν ἡ φωνὴ μου κι' ἀπὸ τὸ δούλημα νὰ παύρη εὐκολία μεγάλῃ στὰ διγύργα καὶ τριγύργα, καὶ ν' ἀποχτῆ δύναμη καὶ ἀντοχή. Ἐκεῖ στὴν ἐκκλησίᾳ αὐτῇ, ἐρησιμένη τότε, κέρδινα τὸ ψωμί μου καὶ φοίτησα νὰ μάθω γράμματα καὶ παιδαγωγικὴ γνώση γιὰ

τοῦ ἀπὸ φόβο ἕνα γειτονόπουλό μας, ποὺ τὸ καθάριζε καλικάντζαρος, τόπιασε ἀπὸ τὰ μαλλιά καὶ τὸ ἔτρεψε καθάλλα. Αὐτὸ τὸ ἔλεγα, μὰ δὲν τὸ εἶδα ποτέ μου.

Τὴ μέρα τῶν Φῶτων θυμᾶμαι τὰ γειτονόπουλά μας ποὺ περιτρέχοντας μὲ τὰ τουμπιλέκια τραγουδοῦσαν:

Σήμερα τὰ Φῶτα κι' ὁ Φωτισμὸς καὶ χαρὲς μεγάλες στοὺς οὐρανοῦς. Σήμερα κυρὰ μας ἡ Παναγία ἀπὸ τοὺς οὐρανοῦς ἐκατέθηκε, σπάργαντα κρατούσε, κερί ἀνάφτε καὶ τὸν ἄγν-Γιάννη παρακαλεῖ: — Ἄγν-Γιάννη ἀφέντη καὶ βαφτιστὴ σῆκω νὰ βαπτίσῃ Κύριου παιδί, νὰ τὸ βγάλης ἀρῶσο καὶ λίθωνο νάγιαστοῦν οἱ κάμποι μὲ τὰ νερά, νάγιαστῆ κι' ἀφέντης μὲ τὴν κυρὰ.

Τὴν ἄλλη μέρα πιά ὁ οὐρανὸς κατακάθαρος μᾶς ἔστειλε τὸν ἥλιο νὰ ζεστᾶν τὸ κόκκαλό μας, νὰ χύση χαρὰ καὶ φῶς, ζωὴ καὶ εὐτυχία. Ἐλαμπαν τὰ πάντα. Τὰ χιόνια ἔβγαζαν σπῆδες, οἱ πάγοι σὰν καθρέφτες γυάλιζαν. Κι' ἂν πύρωνε πολὺ, ἀρχίζαν οἱ κρεμασμένοι κρύσταλλοι ἀπὸ τὰ κεραμίδια νὰ σταλάζουν. Ἦταν ἡ προτελευταία μέρα τῆς τεμπιλιάς καὶ τοῦ παιγνιδιοῦ. Πόσο γρήγορα εἶχαν περάσει οἱ γιορτές! Ὅμως τὰ βιβλία ἀκόμα δὲν τ' ἀγγίξαμε, τὴν πέννα δὲν τὴν πιάσαμε, τὰ τεράδια δεκατέσσερες μέρες κοίτουσαν κλειστὰ καὶ τὰ βιβλία βουβά. Τὴν μεθεπομένη θὰ χυποῦσαν οἱ καυπάνες πολὺ πρωῖ ἢ μὲ τὸ χιόνι ἢ μὲ τὴ βροχὴ νὰ μᾶς καλέσουν στὸ σχολεῖο, ποὺ ἀνοίγει τὶς πόρτες τοῦ χαρούμενης ἢ λυπηρῆς. Χαρούμενες γιὰ τοὺς καλοὺς καὶ λυπηρῆς γιὰ τοὺς κακοὺς, ποὺ θὰ μάθαιναν τὰ γράμματα ἀφέντητοι τρώγοντας ξύλο τοῦ παλαιοῦ καιροῦ καὶ μένοντες νηστεία τὸ μεσημέρι.

Πολύδ. Παπαχριστοδούλου

νὰ γίνω δασκάλος παιδαγωγημένος. Μὲ κείνο τὸ ἄσπρον ἐκκλινῶ κατὰ καὶ γιὰ τὴν Ἄσπρη. Τὸν καιρὸ ποὺ οἱ δημαρχοὶ διορίζαν φυλάκες καὶ τοὺς εἶχαν μπροστά μὲ τις μουστακὲς στριμμένες καὶ τὰ ἐκურτῶρα βδισὰν στὴν ἀγκώνα. Τέτοιος ἕνας μπροστὸς πῆγε νὰ μοῦ σπάση τὰ κόκκαλα καὶ ἐκείνησ κακῶς μὲ κατέδασ ἀπὸ τὸ στασιδί τοῦ ἀγίου Διονυσίου τοῦ παλαῖο — πρὶν ὀψοῦθι μεγαλόρηπος τότε — ποὺ μὲ διορίσαν φυλάτη οἱ ἐπίτροποι καὶ δὲν τὸ ἐνέκρινεν ὁ δήμαρχος. Μὲ τρέψης ἀπὸ τὸ χέρι κάτω κι' ἀφῆκα τρομαγμένος τὸ στασιδί σὲν ἀλάστωσ ὁμῶς κι' ἔβγαυ ἀπὸ τὴν ἐκκλησίᾳ γιὰ νὰ μὴ ἐξαγνίωμ φυλάτης πιά στὴ ζωὴ τῆς σπουδῆς μου.

Κι' ἔμια, ἂν δὲν ἔγινε ἐξὰν φάλτης, ποτὲ δὲν ἔχασα τὴν φυλάτικη. Ἡ μάστιγος τῆς παιδικῆς μου ἡλικίας μοῦμεινε χτήμα. Τὸ ζῶμα μου μὲ τὰ ἐκκλησιαστικά καὶ τὴς λειτουργικὲς καὶ τὴς δόλες ἀκολουθίης μ' ἔκαμε μὲ τὴν λιηροῦν ἀπὸ τὴν φυλάτικη καὶ τὴν μουσικῆ. Κι' ὡς τότε ποὺ γέγρασα ψέλω καὶ μελωδῶ. Ἡ μουσικὴ ἡ ἀγνή τῶν μερῶν τῆς χαμένης πατριδος μου μὲ συγκινεῖ, ἡ κατάνει τῶν ἀκολουθιῶν μας μὲ συνεπαίρει καὶ πάντα μουμυριζῶ κατὶ ἐν βρεθῶ σ' ἐκκλησίᾳ, σ' ἐμοσαστῆρι, σ' ἐξακκλησίᾳ θυμᾶμαι πᾶς πρωτόγνηνα φυλάτικη, πᾶς πρωτογενῆσ σὲν στασιδί, ποὺ δοκίμασα συγκινηθὴ καὶ ὅπως κῆρις ἡ φωνὴ καὶ κολλήση ἡ γλῶσσα μου στὸ λάρυγγα μου.

Κι' ἂν θὰ γινόμενον δεσπότης — ὅπως προσέθησα μιά φορὰ — θὰ ἠμποροῦσα νὰ ψελλῶ σιστὰ κι' ὄχι ἄμουσα καὶ παραφῶνα καθὼς πολλοὶ δεσποτάδες. Ὁμῶς νὰ τὸ ἄγιος π τ ο ὁ β ἡ μ α τ ο σ α ὠσ τὰ καὶ μελωδικὰ καὶ ἀκακῆ τὴν λειτουργικὴν ἁρωτική. Τότε κῆρις καὶ στὴ θυμῆσι καὶ ψέλνοντας θυμᾶμαι τὰ περασμένα μὲ τὰ θυμᾶματα καὶ τοὺς μῶσους, μὲ τ' ἄμια καὶ τὰ ἱερὰ βιβλία, μὲ τὴν χαρὰ τῶν ἑορτῶν καὶ τῆς θρησκείας, ποὺ ἐπλημυροῦσαν τὴν παιδικὴν ψυχὴν μας τῶν περασμένων ἐκείνου καιροῦ, ποὺ θὰ μὴ μὴ περῶν ἔως τὸν τάφο ὄχι μόνο ἀζέχαστη, μὰ καὶ ζωντανή.

ΠΟΛΥΔ. ΠΑΠΑΧΡ. ΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Κἄποτε στὸ Πανεπιστήμιο μαθαίνοντας παλαιογραφία, ὅταν γιὰ πρώτη φορὰ ἔβαλε μπροστά μου ὁ μακαρίτης καθηγητῆς μου μιά φωτοτυπία χειρογράφου νὰ διαβάσω, πῆγε νὰ τὰ χάση, βλέποντας νὰ διαβάσω μ' εὐκολία τὸν χειρόγραφο ἐπιπεραμένου παλαιογράφου.

Καὶ ποὺ ἐδιδάχτητε, μοῦ εἶπε, παλαιογραφία: — Στὸν πατέρα μου τὸν Παπαχριστοδούλο, τοῦ εἶπα. — Καὶ τί ἦταν ὁ πατέρας σου; — Παπᾶς, Σπούδασα τὰ ἐκκλησιαστικά ἀπὸ μωρὸ παιδί. — Εἶχα γνωρίσει τὴν ἀρχὴ τοῦ χειρογράφου: «Ἀπὸ ρυπαρῶν χειλέων ἀπὸ βδελυρᾶς καρδίας» αὐτὸ μοῦ ἔβασαν. Ἦξερα δὲλους τοὺς ψαλμοὺς ἀπόσω. Καὶ τοῦ τὸ διαβάσα σὲν Πανατρέχας. Ἔτσι τοῦ διαβάσα καὶ τὸ δεύτερο χειρόγραφο, ποὺ εἶχε ἕνα δοξαριὸ καὶ τὸ ἔσπεριτοῦ τῶν ἁγίων Πατέρων. Ἐτᾶς μουστῆκας σήμερον τοῦ πνεύματος ἀάλληγας...». Γι' αὐτὸ ἔγινε πρωτόκολος στὴν παλαιογραφία καὶ διαβάσα τὸ κάθε χειρόγραφο σὲν πολυτέριος παλαιογράφος.

Τὸ σπῆτι μας ἦταν ἐκκλησία. Ἀπὸ μωρὸ παιδιὰ τ' αὐτὴ μας γέμισε ἀπὸ ἦχος καὶ τροπάρια μελωδικά. Στὰ δέκα μου χρόνια, ἦξερα τὸ στιχηρικὸν καὶ τὸ πασιδικὸν μέλος καὶ διαβάσα τὸ ἀναστασιματῆριον καὶ μ' ἔλεος καὶ πᾶρα ἀλλοτῆ καὶ τὸν ποῦδονα τῶτερα καὶ μὲ τὴς φῶρες καὶ μὲ τὴς δεισιτεῖ καὶ ὄψαισις: Πά-πα-θου-γέ-θου-πα-νη-γῆ-ζω-νη-βου-πά, Δῆ-γα-δῆ-γα-θου-πα-θου-πα-πά. Δώδεκα χρόνια ἔμπροσθα νὰ σταθῶ στὸ στασιδί φάλτης ἀριστὸς — καὶ δεξιὸς θὰ μπορούσα — καὶ εἶπα καὶ τὸ κοινωτικό «Λινεῖτε τὸν Κύριον εἰς ἦχον Β', γεμῖτο πάθος καὶ κατάνει.

Ὅταν γιὰ πρώτη φορὰ μὲ κάλεσε ὁ πατέρας μου νὰ τὸν ἀκολούθησω στὸ μεγάλο νεκροταφεῖο, ὅπου θὰ λειτουργοῦσε, γιὰ νὰ σταθῶ στὸ στασιδί τοῦ δεξιοῦ φάλτης τὸ σὺλλογιόθηκα. Γιὰ πρώτη φορὰ σκέφθηκα πᾶς θὰ μπορούσα δώδεκα χρόνιαν παιδιὰ νὰ τὰ βγάλω πέρα μπροστὰ σὲ κόσμὸ μαυροφωρημένο. — Καὶ θὰ ἠμπορέσω, πατέρα; τότε ρώτησα. — Θὰ ἠμπορέσης, εἶμαι καὶ γὼ ἀπὸ μέσα, μοῦ εἶπε.

Καὶ τὸν ἀκολούθησα ἀπὸ τὴς πέντε τὸ πρωῖ, ποὺ ἐκκλινῶσε μῆνα Ἰουλίῳ ἀπὸ τὸν ἕνα μαχαλὰ νὰ πᾶμε στὸν ἄλλο ἀνεβαίνοντας ἀνηφορῶς κι' ἀπὸ κει νὰ βγούμε δῶ ἀπὸ τὴν πολιτεία, νὰ περάσωμε τ' ἀμπέλια καὶ μέσα ἀπὸ τ' ἀμπέλια νὰ φτάσωμε στὰ μνημεῖα καὶ κει, ὡς ποὺ ἔλεγον τὸ νεκροταφεῖο, ὅπου ὕψωνε τὸ μικρὸ ἐκκληράκι τὸν τροῖλλο του καὶ στὸ ἱερὸ του πῆμα ἦταν θαμμένοι οἱ πλοῖοισι τοῦ τόπου μὲ σταυροὺς πέτρινους στὸ κεφάλι, ἔξωρα πάλι ἀπὸ τοὺς φτωχοὺς καὶ ἀμφοῦς, ποὺ τοὺς ἐξαορίζεις ἢ ἕνα ἐξελίκο σταυρὸ ἢ μὲ ἕνα κομμάτι ἄγραφο. Ἐκεῖ ψάλαξε τὸν ὄρθρο καὶ ἠπῆκα στὴ λειτουργία οἱ δύο μας κι' ὁ καντιλαναφῆς καὶ νεκροθάφης μὲ τὸ μαῦρο του ῥάσο καὶ τὸ φαλακρὸ κεφάλι του καὶ τὰ ραγιμένα του μάγουλα ἀπὸ τὸν χρόνον τὸ πέρσομα. Ὅλο τᾶφαλα σωστά. Ἄρκει ποὺ τὴν ἀρχὴ τὴν ἔκαμε ὁ πατέρας μου μέσα ἀπὸ